

VJEROVANJA U (NE)PRAVEDAN SVIJET I CENTRALNOST PRAVDE

Relacije s osjećajem koherentnosti
i generaliziranim očekivanjima u pogledu budućnosti

VERA ĆUBELA
LOZENA IVANOV
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 159.942
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno
: 2000-11-06
Received

Cilj provedenog istraživanja bio je ispitati konstruktnu valjanost i upotrebljivost zasebnih mjera vjerovanja u pravedan svijet (VUPS), vjerovanja u nepravedan svijet (VUNS) i centralnosti pravde u predviđanju osjećaja koherentnosti, optimizma i pesimizma. Izbor ovih kriterija temelji se na postavci da su vjerovanja o pravednosti svijeta adaptivna u stupnju u kome potiču osjećaj sigurnosti, vlastite mogućnosti kontrole i pozitivna očekivanja u vezi s budućim ishodima, koja bi trebala doprinositi doživljaju svijeta kao uredenog, predvidljivog, smislenog i dobronamjernog.

Istraživanje je provedeno u skupini od 70 studenata Filozofskog fakulteta u Zadru. Kao mjere navedenih konstrukata korištene su *Skala generalnog VUPS* (Dalbert i sur., 1987), *Skala personalnog VUPS* (Dalbert, 1993), *Skala centralnosti pravde* (Dalbert i sur., 1987), *Skala za mjerenje osjećaja koherentnosti* (Antonovsky, 1987), te adaptirane verzije Changovih *skala optimizma i pesimizma* (Lacković-Grgin i sur., 1998). VUNS je mjereno skalom od deset čestica a konstruirana je za potrebe ovog istraživanja. Sve primijenjene skale pokazale su zadovoljavajuću pouzdanost tipa nutarnje konzistencije (koeficijent α .74 ili veći).

Sukladno nalazima prethodnih istraživanja, VUPS je u personalnoj domeni izraženije od VUPS općenito i u neposrednijoj je vezi s mjerama osjećaja koherentnosti, optimizma i pesimizma. Skala VUNS je u očekivanoj negativnoj korelaciji sa skalama VUPS (naročito sa skalom generalnog VUPS) i, nakon kontrole VUPS, ostaje u značajnoj (pozitivnoj) vezi samo s pesimizmom. Bivarijatna veza VUNS s optimizmom nije značajna, kao ni negativna veza s osjećajem koherentnosti nakon parcijalizacije VUPS. Centralnost pravde nije povezana niti s vjerovanjima o (ne)pravednosti svijeta, niti s mjerama osjećaja koherentnosti, optimizma i pesimizma. Dobiveni rezultati diskutiraju se u terminima nekih novijih tumačenja prirode i dimenzionalnosti konstrukta VUPS.

KLJUČNE RIJEČI: vjerovanje u pravedan svijet, centralnost pravde, osjećaj koherentnosti, optimizam, pesimizam

Uvod

Istraživanja relacije *vjerovanja u pravedan svijet* (VUPS) s dobrobiti i mentalnim zdravljem polaze od bazične postavke da je vjerovanje u pravedan svijet adaptivno jer omogućuje pojedincu da svijet u kome živi doživljava kao uređen, predvidljiv, smislen i dobronamjeran (npr. Dalbert, 1998; Hafer i Olson, 1998; Lerner i Montada, 1998; Lipkus i sur., 1996).

Premda su prvi nalazi o adaptivnoj funkciji VUPS prikupljeni još tijekom sedamdesetih, tek se posljednjih desetak godina veza VUPS s različitim indikatorima dobrobiti i mentalnog zdravlja počinje sustavnije istraživati. Glavni poticaj tome bile su, čini se, spoznaje da, iako je kontakt s realnošću jedan od osnovnih kriterija mentalnog zdravlja, zdravo i prilagođeno funkcioniranje karakterizira i određena doza nerealističnosti u procesiranju informacija o sebi i svijetu. Riječ je o tzv. pozitivnim iluzijama ili pristranostima u (samo)percepciji koje zapravo služe održavanju i/ili jačanju pozitivne slike koju pojedinac o sebi i o svijetu ima. Kao glavne iluzije ovog tipa Taylor i Brown (1988, prema Taylor i Brown, 1999) izdvojili su iluziju kontrole, nerealistični optimizam u pogledu budućih ishoda i tzv. pristranost samosluženja (*self-serving bias*).

Na osnovi pregleda istraživanja prosuđivanja o pravednosti svijeta, pravednosti vlastitog ponašanja i ponašanja drugih, te drugih reakcija na vlastita i tuda iskustva nepravde, C. Dalbert (1998) je predložila da bi se i VUPS moglo koncipirati kao pozitivna iluzija. Naime, rezultati ovih istraživanja pokazuju, između ostalog, da su - sukladno općoj tendenciji pozitivne samoevaluacije - ljudi skloni procjenjivati vlastito ponašanje i kao

pravednije nego ponašanje drugih ljudi i češće ga koristiti kao ilustraciju pravednog (ali ne i nepravednog) ponašanja. Međutim, samo kod onih koji vjeruju da je svijet pravedan, ove su tendencije pozitivni prediktori samopoštovanja (Dalbert, u tisku). Nadalje, oni koji se više slažu s tvrdnjama o pravednosti svijeta, općenito su skloniji pozitivnijoj rekonstrukciji vlastitog životnog tijeka: oni su i sretniji (Bulman i Wortman, 1977, prema Dalbert, 1998), doživljavaju manje intenzivne negativne emocije u situacijama u kojima im je nanijeta nepravda i procjenjuju takve situacije kao pravednije ili barem manje nepravedne (Hafer i Olson, 1998). Također, neki autori navode da stupanj slaganja s tvrdnjama o pravednosti svijeta moderira reakcije na stresne situacije: pojedinci koji se s ovim tvrdnjama više slažu skloniji su stresore percipirati kao izazove a ne prijetnju i pokazuju bolju izvedbu u uvjetima stresa nego oni koji se s tvrdnjama o pravednosti svijeta ne slažu (Tomaka i Blascovich, 1994). Konačno, istraživanja su pokazala da su ljudi skloniji poricanju osobne diskriminacije nego diskriminacije vlastite grupe (Taylor i sur., 1990, prema Dalbert) i da se više slažu s tvrdnjama kako je svijet pravedniji prema njima osobno (tzv. VUPS u personalnoj domeni) nego prema drugim ljudima ili općenito (Čubela, 2000; Čubela i sur., 1999; Dalbert, u tisku; Lipkus i sur., 1996). Utvrđeno je također da su mjere VUPS u personalnoj domeni u neposrednijoj vezi s indikatorima dobrobiti nego mjere VUPS općenito (npr. Lipkus i sur., 1996; Dalbert, 1998; Čubela i sur., 1999).

U istraživanjima povezanosti mjera VUPS s indikatorima dobrobiti i mentalnog zdravlja u različitim skupinama ispitanika najkonzistentnije je potvrđena pozitivna veza između VUPS i zadovoljstva životom (npr. Čubela, 2000; Čubela i sur., 1999; Dalbert, 1998; Dalbert i Katona-Sallay, 1996; Dalbert i sur., u tisku; Lipkus i sur., 1996). Utvrđeno je da ta veza ostaje značajna i kad se kontroliraju crte ličnosti (Lipkus i sur., 1996), locus kontrole (Čubela i sur., 1999), stanja raspoloženja (Dalbert, 1998), sociodemografska obilježja ispitanika (Dzuka i Dalbert, u tisku), kao i različiti izvori zadovoljstva životom, poput zadovoljstva materijalnom situacijom, obitelji, porijekla itd. (Čubela, 2000; Čubela i sur., 1999).

Veze s drugim indikatorima dobrobiti srazmjerno su manje ispitivane, a nalazi nisu uvijek konzistentni. Tako je, na primjer, očekivana negativna veza s depresivnošću dobivena u našim istraživanjima sa skupinama studenata (Čubela i sur., 1999) i zaposlenih (Čubela, 2000), kao i u istraživanju Rittera i Bersona (1989, prema: Dalbert, 1998) u Sjevernoj Irskoj, ali samo u skupini zaposlenih; kod nezaposlenih ispitanika ovi su autori dobili pozitivnu vezu koja sugerira da snažno VUPS kod ljudi koji su izloženi prolongiranim ili intenzivnijim averzivnim iskustvima, može biti i maladaptivno. Neke kasnije provjere, međutim, nisu potvrdile ovaj nalaz, ali niti negativnu vezu VUPS s

depresivnošću. Tako C. Dalbert (1998) navodi da u istraživanjima u različitim skupinama ispitanika u Njemačkoj (nezaposleni, majke hendikepirane djece, studenti) bivarijatna veza VUPS i depresivnosti nije bila značajna, te da u relaciji VUPS i depresivnosti zapravo posreduju strategije suočavanja s averzivnim iskustvom: što netko više vjeruje u pravedan svijet, to je manje sklon ruminaciji, ali i skloniji nerealističnom samoatribuiranju, odnosno skloniji je reakcijama koje zapravo omogućuju održavanje VUPS. Negativna veza VUPS i depresivnosti utvrđena je samo kod onih koji ne ruminiraju nad vlastitom nepravednom sudbinom kakva je, na primjer, nezaposlenost. Ovakvi nalazi sugeriraju zapravo da se pozitivna veza VUPS i mentalnog zdravlja može očekivati prvenstveno u skupinama ispitanika koje nisu bile izložene ekstremnim ili prolongiranim averzivnim iskustvima. Nalazi jednog novijeg istraživanja koje se bavilo relacijom VUPS i razine aktualnih briga, pokazuju da VUPS u personalnoj domeni (barem na početku averzivnog iskustva kakvo je nezaposlenost) djeluje kao zaštita od njegova negativnog djelovanja na dobrobit i mentalno zdravlje, dok generalno VUPS s trajanjem averzivnog iskustva može izgubiti svoju zaštitnu snagu i postati još jedan izvor zabrinutosti i patnje (Dzuka i Dalbert, u tisku).

Jedan važan teorijski problem u ovoj domeni odnosi se na strukturu vjerovanja o pravednosti svijeta i na pitanje što zapravo mjere skale VUPS. Većina dosadašnjih istraživanja (posebice u domeni socijalnih prosudbi i reakcija na tuđa nepravedna iskustva) polazila je od osnovne pretpostavke da rezultati na skalama VUPS reflektiraju individualne razlike ne samo u iskustvima (ne)pravde, već možda i više u snazi tzv. motiva pravednosti ili potrebe pojedinca da štiti bazično vjerovanje kako je svijet u kome živi u osnovi pravedan (Furnham, 1998; Lipkus i sur., 1996; Rubin i Peplau, 1975). Schmitt (1998) i Montada (1998), međutim, navode da je neposredniji pokazatelj snage ovog motiva centralnost pravde ili stupanj u kome pojedinac percipira pravednost kao važnu i u kome je otvoren i spreman opažati nepravdu. Jednu mjeru ovog konstrukta konstruirali su Dalbert i suradnici (1987, prema: Schmitt, 1998) i, koliko je poznato, validirali su je samo u nekim istraživanjima u domeni socijalnih prosudbi. Ta su istraživanja pokazala da je centralnost pravde, kao i VUPS, važan moderator reakcija na nepravedna iskustva drugih, ali je, za razliku od VUPS, u negativnoj vezi s tendencijom restrukturiranja nepravednih situacija (kao što su, na primjer, nezaposlenost ili siromaštvo). Drugim riječima, premda se za oba konstrukta pretpostavlja da reflektiraju snagu potrebe pojedinca da štiti jednu pozitivnu sliku o svijetu u kome živi, centralnost pravde bi se odnosila na osjetljivost pojedinca na pitanja (ne)pravde, dok bi se VUPS više odnosilo na opću tendenciju da se takva pozitivna slika brani (što ne znači nužno veću sklonost samo kognitivnom

restrukturiranju situacije, već općenito onim reakcijama koje su *u datim okolnostima* vjerojatnije). Koliko je poznato, relacije centralnosti pravde s indikatorima dobrobiti nisu do sada ispitivane, premda bi se moglo očekivati da će centralnost pravde, kao pokazatelj potrebe da se štiti slika o pravednom svijetu, biti s njima u pozitivnoj vezi. Ta veza može biti posredovana VUPS-om, no centralnost pravde može biti i nezavisan prediktor dobrobiti. Naime, dosadašnja su istraživanja pokazala da su centralnost pravde i VUPS u najboljem slučaju u slaboj pozitivnoj vezi (Schmitt, 1998).

Drugi važan teorijski i mjerni problem odnosi se na dimenzionalnost vjerovanja o pravednosti svijeta. Naime, Rubin i Peplau (1975) su u konstrukciji prve skale VUPS krenuli od pretpostavke da je VUPS bipolaran konstrukt, tako da su u skalu uključili i tvrdnje o nepravednosti svijeta kao i tvrdnje o njegovoj pravednosti. Skale koje su kasnije konstruirali Lipkus (1991) te Dalbert, Montada i Schmitt (1987) sadrže, međutim, samo tvrdnje o pravednosti. Glavni razlog za uključivanje samo ovih tvrdnji bili su nalazi da je povezanost između procjena na pozitivno i negativno formuliranim tvrdnjama u skali Rubina i Peplau slaba (Furnham, 1998; Lipkus, 1991; Schmitt, 1998). Premda to može reflektirati i određeni stil odgovaranja, Furnham i Procter (1989) smatraju da ove slabe povezanosti zapravo indiciraju kako VUPS nije bipolarna dimenzija, te da nisko VUPS ne mora nužno implicirati vjerovanje u nepravedan svijet (VUNS). Njihovu pretpostavku o postojanju dvaju odvojenih i ne nužno povezanih vjerovanja o pravednosti svijeta prvi su put formalno testirali Dalbert i suradnici (u tisku) u jednom novijem istraživanju u kome je VUNS mjereno pomoću četiri tvrdnje koje su procjenjivane na istoj skali procjene od šest stupnjeva kao i tvrdnje na skalama VUPS. Važan je nalaz ovog istraživanja da je VUPS bilo u pozitivnoj vezi s mjerama zadovoljstva životom i pozitivnog raspoloženja, dok korelacije VUNS s ovim indikatorima dobrobiti nisu bile značajne.

Ova situacija slična je onoj koju možemo naći u novijoj literaturi o optimizmu i pesimizmu. Naime, u novije vrijeme sve više autora dovodi u pitanje prevladavajuće uvjerenje da su optimizam i pesimizam suprotni polovi na jednoj dimenziji. Tako Chang i suradnici (1997) navode da empirijski nalazi više upućuju na postojanje dviju donekle nezavisnih dimenzija. Naime, istraživanja u kojima su kao mjere ovih konstrukata korištene Changove skale, pokazala su da su ove dvije skale u negativnoj korelaciji, ali i da imaju različit relativni doprinos predikciji pojedinih indikatora dobrobiti i mentalnog zdravlja. Primjerice, utvrđeno je da je optimizam snažniji prediktor zadovoljstva životom nego pesimizam, dok za depresivnost vrijedi obrnuto (Chang i sur., 1997).

Relacija ovih mjera s mjerama VUPS do sada, koliko je poznato, nije bila ispitivana. U dostupnoj literaturi spominje se samo jedna studija koju je proveo Zuckerman (1975, prema: Dalbert, 1998) i u kojoj je utvrđeno da je VUPS, mjereno skalom Rubina i Peplau, u pozitivnoj vezi s anticipiranjem specifičnih pozitivnih ishoda. Kako je u međuvremenu došlo do nekih važnih promjena i u koncipiranju i u mjerenju oba konstrukta (cf. Chang i sur., 1997; Čubela i sur., 1999), smatrali smo da je važno ispitati povezanost njihovih mjera. Naime, za VUPS se općenito pretpostavlja da potiče pozitivna očekivanja u vezi s budućim ishodima (npr. Dalbert, 1998; Lipkus i sur., 1996), pa se može očekivati da će skale VUPS biti u pozitivnoj korelaciji sa skalom optimizma i u negativnoj korelaciji sa skalom pesimizma, dok bi za mjeru VUNS moglo biti obrnuto.

Nadalje, zanimljivo je da, unatoč spomenutoj polaznoj postavci da je VUPS adaptivno jer doprinosi doživljaju svijeta kao uređenog, predvidljivog, smislenog i dobronamjernog, u dostupnoj literaturi nismo našli podatke o istraživanjima povezanosti mjera VUPS s mjerama drugih konstrukata koji reflektiraju ovakav doživljaj svijeta, kao što je, na primjer, osjećaj koherentnosti.

Osjećaj koherentnosti (*sense of coherence*) glavni je eksplanatorni konstrukt u salutogenetskom modelu Antonovskog. Kao što je poznato, ovaj se model fokusira na tzv. generalizirane resurse otpornosti ili one faktore koji doprinose otpornosti na stres, efikasnom suočavanju i mentalnom zdravlju i dobiti pojedinca. Jedan od glavnih personalnih resursa je osjećaj koherentnosti, koji se definira kao relativno stabilan osjećaj sigurnosti pojedinca da je svijet u kome živi razumljiv, svladiv i smislen (Bezić, 1998; Geyer, 1997). Pojedinaac sa snažnim osjećajem koherentnosti svoju okolinu doživljava kao racionalnu, strukturiranu, uređenu, konzistentnu i predvidljivu; procjenjuje da su mu dostupni resursi za suočavanje s problemima ili zahtjevima okoline i, konačno, percipira te zahtjeve i probleme kao izazove koji su vrijedni osobnog investiranja i angažmana. S ciljem provjere postavki o osjećaju koherentnosti i njegovim relacijama s indikatorima dobiti i mentalnog zdravlja, Antonovsky (1987, prema: Strümpfer i sur., 1998) je konstruirao i jednu skalu čije se čestice odnose na spomenute dimenzije razumljivosti, svladivosti i smislenosti. Dok je pouzdanost tipa nutarnje konzistencije zadovoljavajuće visoka i opravdava upotrebu ukupnog rezultata na skali kao pokazatelja (kompleksnog) osjećaja koherentnosti, faktorske analize su pokazale da latentna struktura po broju i sadržaju ne odgovara trima osnovnim dimenzijama osjećaja koherentnosti. Međutim, Antonovsky (1993, prema: Strümpfer i sur., 1998) smatra da takvi nalazi o latentnoj strukturi ove skale zapravo ne invalidiraju njezinu primjenu u istraživanjima personalnih

korelata dobrobiti i mentalnog zdravlja, te da pri konstrukciji skale nije ni nastojao razviti zasebne i relativno odvojene mjere pojedinih dimenzija (za koje, zapravo, smatra da su međusobno tijesno i neraskidivo povezane), već jednu mjeru kompleksnog konstrukta osjećaja koherentnosti. Dosadašnja istraživanja pokazala su da je ova skala u negativnoj korelaciji s mjerama anksioznosti, depresivnosti, naučene bespomoćnosti, percipiranog stresa, s razinom somatskih simptoma bolesti, kao i s mjerama negativnog raspoloženja i neuroticizma, te da je u pozitivnoj korelaciji s mjerama samoeфикаsnosti, pozitivnog raspoloženja, zadovoljstva životom, te s indikatorima boljeg tjelesnog i mentalnog zdravlja (Coe i sur., 1994; Smith i Meyers, 1997). U jednoj nedavnoj primjeni u skupini mladih odraslih kod nas je, uz već spomenutu negativnu vezu s neuroticizmom i pozitivnu sa samoeфикасношću, utvrđeno da Skala osjećaja koherentnosti negativno korelira i s mjerama sekundarne i tercijarne kontrole razvoja a pozitivno s mjerom primarne kontrole razvoja (Buntić-Pejaković i sur., 2000).

Prema tome, istraživanja pokazuju da osjećaj koherentnosti i VUPS doista imaju neke zajedničke korelate, pa bi se moglo očekivati da će i mjere ovih dvaju konstrukata biti u pozitivnoj vezi. Pritom se može očekivati da će ta veza biti samo umjerena. Konstrukt VUPS se, naime, odnosi na doživljaj samo jednog aspekta funkcioniranja svijeta (pravednost), koji bi mogao doprinositi osjećaju koherentnosti. Međutim, za osjećaj koherentnosti pretpostavlja se da je prvenstveno rezultat prethodnih iskustava pojedinca u suočavanju sa zahtjevima okoline i da se stabilizira tek oko tridesete godine, dok se VUPS koncipira kao jedna od bazičnih shema u implicitnoj ili personalnoj teoriji realnosti, koja se tijekom razvoja formira rano i srazmjerno je otporna na promjenu (Lerner, 1998; Epstein, 1990). Iako individualne razlike u slaganju s tvrdnjama o pravednosti svijeta mogu reflektirati razlike u iskustvima (ne)pravde, pretpostavlja se da su one prvenstveno izraz snage motiva pravednosti (Schmitt, 1998). Prema Dalbert i suradnicima (u tisku), na iskustva pojedinca trebalo bi biti osjetljivije VUNS koje nastaje svojevrsnom disocijacijom vjerovanja o pravednosti pod utjecajem akumuliranih iskustava nepravde. Sukladno tome, moglo bi se pretpostaviti da će njegova veza s osjećajem koherentnosti biti zapravo posredovana vjerovanjem u pravedan svijet.

Ukratko, cilj ovog istraživanja bio je ispitati povezanost vjerovanja o pravednosti svijeta i subjektivne važnosti pravde s osjećajem koherentnosti, optimizmom i pesimizmom. Poznavanje ovih relacija i preciziranje relativne važnosti vjerovanja u *pravedan* i vjerovanja u *nepravedan* svijet, te centralnosti pravde u predikciji spomenutih konstrukata bilo bi doprinos validaciji mjera vjerovanja o pravednosti svijeta i centralnosti pravde, te boljem razumijevanju strukture ovih vjerovanja.

Metoda

U istraživanju je sudjelovalo 57 studentica i 13 studenata prve godine na Odsjeku za kulturu i turizam Filozofskog fakulteta u Zadru. Prosječna dob ispitanika bila je 19.5 godina. Sudjelovanje u istraživanju bilo je anonimno i dobrovoljno. Studenti su popunjavali upitnik koji je, uz dvije skale VUPS koje smo koristili u dosadašnjim istraživanjima (npr. Čubela, 2000; Čubela i sur., 1999), sadržavao i skalu VUNS koja je konstruirana za potrebe ovog istraživanja, te hrvatske verzije Skale centralnosti pravde, Skale za mjerenje osjećaja koherentnosti i Changovih skala optimizma i pesimizma.

Kao mjere vjerovanja u pravedan svijet korištene su *Skala generalnog VUPS* (Dalbert, Motada i Schmitt, 1987) i *Skala personalnog VUPS* (Dalbert, 1993). Skala generalnog VUPS sadrži šest tvrdnji koje se odnose na pravednost svijeta općenito, bez preciziranja domene ili načela pravednosti (npr.: *Mislim da je svijet u kome živim u osnovi pravedan*). Skala personalnog VUPS sadrži sedam tvrdnji koje se odnose na vjerovanje pojedinca da je svijet u kome živi prema njemu osobno pravedan, također bez preciziranja domene ili načela pravednosti (npr. *Mislim da općenito zaslužujem ono što mi se događa u životu*). Ispitanici svoje (ne)slaganje s pojedinim tvrdnjama označavaju na skali od šest stupnjeva (1=izričito se ne slažem, 6=izričito se slažem). Ukupan rezultat na ovim skalama VUPS određuje se najčešće kao prosječna vrijednost procjena na pripadajućim tvrdnjama. Obje su skale već korištene u nekim našim istraživanjima i pokazale se jednodimenzionalnim i pouzdanim mjerama ovih dvaju aspekata VUPS (Čubela i sur., 1999). Pouzdanost obiju skala je i u ovoj primjeni bila zadovoljavajuće visoka (za Skalu generalnog VUPS =.74 i za Skalu personalnog VUPS =.76).

Vjerovanje u nepravedan svijet mjereno je pomoću 10 tvrdnji koje su formulirane po uzoru na Skalu VUNS koju su konstruirali C. Dalbert i suradnici (u tisku). Na konstruiranje nove skale odlučili smo se iz dva razloga. Naime, Dalbert i suradnici (u tisku) navode da je pouzdanost njihove skale s četiri čestice bila srazmjerno niska ($\alpha=.58$), te da je nužno povećati broj čestica. K tome, neke su tvrdnje na njihovoj skali naprosto negativne formulacije tvrdnji na skalama VUPS (npr. *Mislim da je svijet u osnovi nepravedan*). Stoga smo se odlučili za tvrdnje koje se odnose na osnovno uvjerenje da je svijet nepravedan a da istodobno nisu naprosto ponavljanje ili negativne formulacije već postojećih tvrdnji na skalama VUPS (npr. *Mislim da se ljudi uglavnom ne obaziru na pravednost kad odlučuju ili prosuđuju o drugima; U životu najbolje prolaze oni koji to zapravo nisu zaslužili; Dobra*

djela obično bivaju nezapažena i nenagrađena; Moje mi iskustvo govori da nema pravde; U životu najviše stradaju poštenu ljudi). Ispitanici su svoje (ne)slaganje s ovim tvrdnjama izražavali također na skali procjene od 6 stupnjeva kao i na skalama VUPS. U analizi na zajedničke faktore izlučen je jedan faktor sa svojstvenom vrijednošću većom od 1 koji objašnjava 33.8% zajedničke varijance ovih tvrdnji. Sve tvrdnje imaju zadovoljavajuće visoke saturacije na ovom faktoru (.31 i veće) kao i nespuriozne korelacije s ukupnim rezultatom (.29 i veće). Cronbach alpha koeficijent za ovu skalu iznosi .83.

Centralnost pravde mjerena je skalom koju su konstruirali Dalbert, Montada i Schmitt (1987, prema: Schmitt, 1998): Skala sadrži šest tvrdnji koje se odnose na subjektivnu važnost pravde i osjetljivost na nepravdu (npr. *Malo što drugo me može tako rasrditi kao kad vidim nepravdu; Dugo osjećam krivicu ako sam učinio nešto nepravedno ili ako nisam spriječio nepravdu; Čini mi se da me nepravde uznemiruju više nego većinu drugih ljudi*). Ispitanik svoje slaganje izražava na istoj skali procjene od šest stupnjeva kao i na skalama VUPS. U analizi latentne strukture pod modelom zajedničkih faktora u ovom istraživanju izlučen je jedan faktor sa svojstvenom vrijednošću većom od 1, koji objašnjava 45.3% zajedničke varijance ovih čestica. Sve čestice srazmjerno visoko saturiraju ovaj faktor (.60 ili više) i imaju zadovoljavajuće visoke nespuriozne korelacije s ukupnim rezultatom na ovoj skali (.55 i veće). Cronbach alpha koeficijent za ovu skalu iznosi .82.

Kao mjere **optimizma i pesimizma** koristili smo Changove skale optimizma i pesimizma, koje su korištene i u nekoliko prethodnih istraživanja kod nas (npr. Lacković-Grgin i sur., 1998; Penezić, 1999). Hrvatske verzije sadrže šest tvrdnji koje se odnose na generalizirana pozitivna očekivanja (optimizam) i osam tvrdnji koje se odnose na generalizirana negativna očekivanja (pesimizam). U obje skale ispitanik procjenjuje svoje slaganje s tvrdnjama na skali Lickertova tipa s pet stupnjeva. Kao i u prethodnim primjenama kod nas, i u ovom ispitivanju obje skale imaju zadovoljavajuću pouzdanost tipa unutarnje konzistencije (za Skalu optimizma =.75 i za Skalu pesimizma =.87).

Osjećaj koherentnosti mjeran je hrvatskom verzijom skale *Sense of Coherence Scale* Antonovskog (1987, prema: Strümpfer i sur., 1998), koja je prvi put primijenjena u prethodnom istraživanju Buntić-Pejaković i suradnika (2000). Skala sadrži 29 pitanja koja se odnose na dimenzije razumljivosti (npr. *Imate li konfuzne, neodređene misli i osjećaje?*), savladivosti (npr. *Mislite li da se prema Vama nepošteno postupa?*) i smislenosti (*Koliko ste često imali osjećaj da je malo smisla u stvarima koje radite u svakodnevnom životu?*).

Ispitanik na pitanja odgovara tako da zaokruži jedan broj na skali od sedam stupnjeva na čijim se krajevima nalaze tvrdnje koje indiciraju doživljaj koherentnosti (npr. *Očekujete li da će Vaš osobni život u budućnosti biti: 1=potpuno bez smisla i svrhe, 7=pun smisla i svrhe*). Prije određivanja ukupnog rezultata odgovori se kodiraju tako da na svim pitanjima odgovor koji indicira veći doživljaj koherentnosti nosi veću procjenu. Kao pokazatelj osjećaja koherentnosti koristi se zbroj procjena na svim tvrdnjama. U analizi latentne strukture i pouzdanosti u ovom istraživanju utvrđeno je da sedam čestica ima niske korelacije s ukupnim rezultatom (.22 i manje) i/ili nisko (.26 ili manje) saturiraju prvu komponentu u nerotiranoj soluciji. Stoga su u određivanju ukupnog rezultata na ovoj skali konačno zadržane 22 čestice koje su u eksploratornoj analizi imale zadovoljavajuće visoke saturacije na prvoj izlučenoj komponenti u nerotiranoj soluciji, kao i na zajedničkom faktoru u konfirmatornoj analizi. Ova skraćena verzija podvrgnuta je eksploratornoj analizi na zajedničke faktore, te su izlučena četiri faktora sa svojstvenom vrijednošću većom od 1, koji zajedno objašnjavaju oko 41% zajedničke varijance ovih čestica. Sukladno nalazima prethodnih istraživanja, dobivena solucija ne odgovara hipotetskoj trodimenzionalnoj strukturi. Međutim, u konfirmatornoj analizi s jednim zadanim faktorom dobivena je solucija koja objašnjava oko 22% zajedničke varijance ovih 22 čestica. Samo dvije čestice imaju na ovom faktoru saturacije koje su manje od .30 (čestica br. 11 "*Većina stvari koje ćete raditi u budućnosti bit će: potpuno očaravajuća/strašno dosadna*" - $r_{IF}=.24$; čestica br. 15 "*Kad se suočite s teškim problemom, odabir rješenja je: uvijek zbunjujući i teško ga je pronaći / uvijek u potpunosti jasan*" - $r_{IF}=.26$). Analiza pouzdanosti ove skraćene verzije pokazala je da zadržane čestice uglavnom imaju zadovoljavajuće visoke (tj. veće od .30) nespurirozne korelacije s ukupnim rezultatom, a pouzdanost tipa interne konzistencije također je zadovoljavajuće visoka ($=.84$).

Rezultati i diskusija

Relacije između mjera VUPS, VUNS i centralnost pravde

Deskriptivni statistici i korelacije između mjera VUPS, VUNS i centralnosti pravde prikazani su u Tablici 1.

Tablica 1. *Deskriptivni statistici i korelacije između mjera VUPS, VUNS i centralnosti pravde*

SKALA	M	Korelacije		
		1.	2.	3.
1. <i>Generalnog VUPS</i>	3,8 ,805	-		
2. <i>Personalnog VUPS</i>	4,2 ,708	,60**	-	
3. <i>VUNS</i>	3,0 ,772	-,61**	-,51**	-
4. <i>Centralnosti pravde</i>	4,6 ,814	,09	,03	-,09

** - $p < .01$

Kao što se može vidjeti, ispitanici su u prosjeku pokazali blagu tendenciju slaganja s tvrdnjama o pravednosti svijeta, kao i s tvrdnjama o važnosti pravde, dok je za tvrdnje o nepravednosti svijeta dobivena blaga tendencija neslaganja. Sukladno nalazima prethodnih istraživanja (npr. Čubela i sur., 1999; Dalbert, u tisku), VUPS u personalnoj domeni je značajno izraženije nego VUPS općenito ($t=5,925$, $p < .01$). Kao što smo i očekivali, mjere ovih dvaju aspekata VUPS su u pozitivnoj i srazmjerno visokoj međusobnoj vezi, dok su negativno povezane s mjerom VUNS. Pritom je veza VUNS s generalnim VUPS izraženija (ali ne značajno, $p=.21$) i ostaje značajna kad se parcijalizira VUPS u personalnoj domeni ($r_{12..3}=-,47$, $p=.00$). S druge strane, kad se kontrolira generalno VUPS, između VUNS i VUPS u personalnoj domeni nema značajne povezanosti ($r_{12..3}=-,15$, $p=.23$). Drugim riječima, stupanj slaganja s tvrdnjama na našoj skali VUNS donekle reflektira tendenciju neprihvatanja vjerovanja da je svijet pravedan. To prvenstveno vrijedi za VUPS općenito, koje, izgleda, posreduje u relaciji VUNS s personalnim VUPS. Značajne ali samo umjereno visoke korelacije između ovih mjera sugeriraju da bi razlikovanje VUNS i VUPS (posebice u personalnoj domeni) moglo biti opravdano. No, za pouzdaniji zaključak o tome važno je analizirati i podatke o njihovoj diskriminantnoj valjanosti, o čemu će biti riječi u sljedećem odjeljku.

Konačno, važno je uočiti da niti jedna od ovih mjera nije povezana sa Skalom centralnosti pravde. To sugerira da stupanj slaganja s tvrdnjama o (ne)pravednosti svijeta ne implicira ništa o tome koliko je pravda pojedincu važna i, implicite, da se individualne varijacije u snazi motiva pravednosti (kako ga intencionalno mjere skale VUPS) zapravo odnose na nešto što nema veze sa subjektivnom prosudbom o važnosti pravde. Kao što je rečeno u uvodnom dijelu ovog rada, za centralnost pravde se pretpostavlja da indicira osjetljivost pojedinca na nepravdu i s tim povezanu spremnost da se reagira na

opaženu nepravdu. VUPS se, s druge strane, odnosi na spremnost da se na nepravdu reagira na način koji prvenstveno omogućuje održanje slike o pravednom svijetu, što ovisno o okolnostima može značiti veću tendenciju okrivljavanja žrtve ili veću spremnost da se žrtvi pomogne i ispravi nepravda (Montada, 1998). Prethodna istraživanja u domeni socijalnih prosudbi pokazala su da nepovezanost između mjera ovih konstrukata ne isključuje mogućnost da te mjere imaju i zajedničke korelate (Schmitt, 1998). Rezultati analize povezanosti ovih mjera s rezultatima na skalama osjećaja koherentnosti, optimizma i pesimizma prikazani su u sljedećem odjeljku.

Relacije VUPS, VUNS i centralnosti pravde s osjećajem koherentnosti, optimizmom i pesimizmom

U Tablici 2. prikazane su korelacije između mjera VUPS, VUNS i centralnosti pravde s mjerama osjećaja koherentnosti, optimizma i pesimizma.

Tablica 2. *Korelacije mjera VUPS, VUNS i centralnosti pravde s mjerama osjećaja koherentnosti, optimizma i pesimizma*

SKALA	Osjećaja koherentnosti	Optimizma	Pesimizma
Generalnog VUPS	,41**	,33**	-,32*
Personalnog VUPS	,61**	,55**	-,47**
VUNS	-,38**	-,28	,52**
Centralnosti pravde	-,09	-,13	,01

Kao što smo i očekivali, obje skale VUPS su u značajnoj pozitivnoj korelaciji sa Skalom osjećaja koherentnosti i sa Skalom optimizma, dok su sa Skalom pesimizma u negativnoj vezi. Analiza parcijalnih korelacija pokazala je da nakon kontrole personalnog VUPS, generalni VUPS više nije u značajnoj vezi niti s jednom od navedenih mjera (s osjećajem koherentnosti $r_{12..3} = ,07$, $p = ,56$; s optimizmom $r_{12..3} = ,00$, $p = ,99$; s pesimizmom $r_{12..3} = ,03$, $p = ,79$), dok personalno VUPS i nakon parcijalizacije generalnog VUPS ostaje u značajnoj vezi s osjećajem koherentnosti ($r_{12..3} = ,49$, $p = ,00$), optimizmom ($r_{12..3} = ,45$, $p = ,00$) i pesimizmom ($r_{12..3} = -,37$, $p = ,00$). Ovi su rezultati u skladu s nalazima nekih prethodnih istraživanja da je za vezu VUPS s različitim personalnim varijablama i indikatorima dobrobiti i mentalnog zdravlja odgovorno prvenstveno vjerovanje pojedinca da je svijet prema njemu osobno pravedan (Čubela i sur., 1999; Dalbert, u tisku; Lipkus i sur., 1996).

Stupanj slaganja s tvrdnjama o nepravednosti svijeta također je povezan s mjerama osjećaja koherentnosti i pesimizma, ali ne i s mjerom optimizma. Međutim, negativna veza skala VUNS i osjećaja koherentnosti mogla bi se objasniti njihovom vezom s mjerama VUPS (posebice u personalnoj domeni). Naime, kad se kontrolira VUPS, korelacija VUNS i osjećaja koherentnosti više nije značajna (nakon parcijalizacije generalnog VUPS $r_{12..3} = -.18, p = .15$; nakon parcijalizacije personalnog VUPS $r_{12..3} = -.15, p = .24$). Obrnuto, međutim, ne vrijedi. Međutim, pozitivna veza VUNS i pesimizma ostaje značajna kad se kontrolira VUPS (nakon parcijalizacije generalnog VUPS $r_{12..3} = .41, p = .00$; nakon parcijalizacije personalnog VUPS $r_{12..3} = .32, p = .01$). Štoviše, VUNS, čini se, može objasniti vezu pesimizma s generalnim VUPS (korelacija generalnog VUPS i pesimizma nakon kontrole VUNS je praktično nulta: $r_{12..3} = .06, p = .63$), te donekle (ali ne značajno, $p = .22$) reducira njegovu vezu s personalnim VUPS (koja, međutim, ostaje značajna nakon kontrole VUNS: $r_{12..3} = -.28, p = .03$).

Potpuniju sliku o relativnom doprinosu pojedinih vjerovanja o pravednosti svijeta u predikciji osjećaja koherentnosti, optimizma i pesimizma daju rezultati regresijskih analiza koji su prikazani u Tablici 3. Kao što se može vidjeti, vjerovanja o (ne)pravednosti svijeta objašnjavaju značajnu i podjednaku proporciju varijance ovih triju kriterijskih varijabli. Pritom i VUNS i personalno VUPS značajno i podjednako doprinose predikciji pesimizma, dok je za optimizam i osjećaj koherentnosti samo personalno VUPS značajan prediktor u ovom prediktorskom skupu.

Tablica 3. *Relativni doprinos pojedinih vjerovanja o pravednosti svijeta predikciji osjećaja koherentnosti, optimizma i pesimizma*

KRITERIJ	R²	p	PREDIKTORI	β	p
Osjećaj koherentnosti	37,2	,00	Generalno VUPS	,01	,97
			Personalno VUPS	,53	,00
			VUNS	-,13	,31
Optimizam	29,3	,00	Generalno VUPS	-,02	,88
			Personalno VUPS	,53	,00
			VUNS	-,05	,73
Pesimizam	30,0	,00	Generalno VUPS	,25	,10
			Personalno VUPS	-,38	,01
			VUNS	,43	,00

Konačno, Skala centralnosti pravde nije značajno povezana niti s mjerama optimizma i pesimizma, niti sa skalom osjećaja koherentnosti. Prema tome, rezultati ovog istraživanja ne potvrđuju pretpostavku niti o direktnoj niti o indirektnoj vezi centralnosti pravde s indikatorima dobrobiti. Ovaj bi nalaz ipak trebalo provjeriti u budućim istraživanjima koja bi mogla uključiti i druge indikatore dobrobiti i mentalnog zdravlja. K tome, kako se tvrdnje na Skali centralnosti odnose ne samo na prosudbu o važnosti pravde općenito (npr. *Mislim da na nepravde u našem društvu treba stalno ukazivati*), već i na prosudbu o subjektivnoj važnosti pravde (npr. *Čini mi se da me nepravde uznemiruju više nego većinu drugih ljudi*), moguće je da rezultati na ovoj skali reflektiraju i određene tendencije pozitivnog samoprezentiranja i/ili pozitivnog samovrednovanja. Stoga bi se moglo očekivati da će ova skala biti u pozitivnoj vezi s nekim drugim indikatorima pozitivne slike o sebi, a možda i sa socijalnom poželjnošću.

Zaključak

Provedeno istraživanje pružilo je neke nove informacije o konstruktivnoj valjanosti skala *vjerovanja u pravedan svijet* (VUPS). Sukladno bazičnoj postavci o adaptivnosti ovog vjerovanja, utvrđeno je da su skale VUPS (posebice u personalnoj domeni) u pozitivnoj vezi s mjerama osjećaja koherentnosti i optimizma i u negativnoj vezi s pesimizmom.

Analiza povezanosti skala VUPS sa skalom VUNS pokazala je da neslaganje s tvrdnjama o pravednosti svijeta donekle implicira prihvaćanje tvrdnji o njegovoj nepravednosti. To prvenstveno vrijedi za tvrdnje o pravednosti svijeta općenito. Stupanj u kome pojedinac vjeruje da je svijet prema njemu osobno pravedan, efikasniji je prediktor optimizma i osjećaja koherentnosti nego VUPS općenito ili VUNS. VUNS je srazmjerno efikasnije u predikciji pesimizma nego spomenutih pozitivnih indikatora psihološke dobrobiti.

Važno pitanje na koje bi buduća istraživanja trebala odgovoriti jest koje od ova dva vjerovanja (VUPS ili VUNS) i na koji način štiti dobrobit i mentalno zdravlje od negativnog djelovanja iskustava nepravde. Premda je vjerovati u pravedan svijet zapravo iluzorno, nalazi dosadašnjih istraživanja pokazuju da su individualne razlike u ovom vjerovanju povezane s pozitivnim indikatorima psihološke dobrobiti. Nalazi o njihovoj povezanosti s negativnim indikatorima (poput depresivnosti ili razine aktualnih briga) manje su konzistentni, no čini se da je snažno VUPS blagotvorno samo do određene

razine iskustava nepravde nakon koje reduciranje VUPS može biti adaptivna reakcija. Nadalje, razina iskustava nepravde može objasniti zašto su VUPS i VUNS u značajnoj (ali samo umjerenoj) negativnoj vezi, a ta veza bi mogla dalje objasniti negativnu povezanost VUNS s pozitivnim indikatorima dobiti. Međutim, nalaz ovog istraživanja da VUNS s pesimizmom dijeli jedan dio varijance koji ne ovisi o VUPS, sugerira da individualne razlike u VUNS reflektiraju i neke druge dispozicije koje su povezane s općenito negativnom životnom orijentacijom, pa bi snažno VUNS zapravo moglo djelovati i kao patogenetski faktor, a ne kao resurs otpornosti.

Konačno, praktično nulte korelacije ovih mjera vjerovanja o pravednosti svijeta sa Skalom centralnosti pravde pokazuju da su ta vjerovanja neovisna o subjektivnoj procjeni važnosti pravde. Premda istraživanja u domeni socijalnih prosudbi sugeriraju da osjetljivost na pitanja nepravde, kako ju mjeri Skala centralnosti pravde, reflektira motiv pravednosti ili potrebu da se zaštiti slika o pravednom svijetu, to ne mora implicirati spremnost da se takva slika svijeta brani "pod svaku cijenu". Naspram tome, konstrukt VUPS uključuje tendenciju da se na situacije koje dovode u pitanje sliku pravednog svijeta, reagira na načine koji u osnovi štite takvu sliku, što katkad može značiti i ignoriranje ili negiranje nepravde.

Literatura

- BEZIĆ, I. (1998): Prikaz skale salutogenetskog modela zdravlja i njeni korelati, Rad na skupu XI. *Dani psihologije u Zadru*.
- BUNTIĆ-PEJAKOVIĆ, Ž., LACKOVIĆ-GRGIN, K. i VULIĆ-PRTORIĆ, A. (2000): Pokušaj validacije Skale za mjerenje osjećaja koherentnosti, Rad prezentiran na skupu XII. *Dani psihologije u Zadru*.
- CHANG, E.C., MAYDEU-OLIVARES, A. & D'ZURILLA, T. (1997): Optimism and pessimism as partially independent constructs: Relationship to positive and negative affectivity and psychological well-being, *Personality and Individual Differences*, 23, 433-440.
- COE, R.M., ROMEIS, J.C. & HALL, M.M. (1994): Sense of Coherence and Survival in the Chronically Ill Elderly. u: H.L. McCUBBIN, E.A. THOMPSON, A.I. THOMPSON & J.E. FROMER (ur): *Sense of Coherence and Resiliency: Stress, Coping and Health* (265-276), Madison, WI, Center for Excellence in Family Studies.

- ČUBELA, V. (2000): Relationship between Belief in a Just World and well-being in employed in Croatia, Rad prezentiran na *7th Biennial Conference of the EARA (Symposium: Justice and Socialization)*, May 31 - June 4, Jena, Germany.
- ČUBELA, V., PROROKOVIĆ, A. i GREGOV, LJ. (1999): Neki tipovi valjanosti i pouzdanosti dviju skala vjerovanja u pravedan svijet, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 38(15), 133-148.
- ČUBELA, V., PROROKOVIĆ, A., GREGOV, LJ. i PAPIĆ, R. (1998): Vjerovanje u pravedan svijet: Adaptacija i psihometrijske karakteristike nekih skala za mjerenje konstrukta, Rad prezentiran na skupu *XI. Dani psihologije u Zadru*.
- ČUBELA, V., PROROKOVIĆ, A. PENEZIĆ, Z. i VALERJEV, P. (1999): Personal and General Belief in a Just World as predictors of students' life satisfaction and locus of control, Rad na skupu *5th Alps-Adria Conference*, Pecs, Hungary.
- DALBERT, C. (u tisku): The world is more just for me than generally: About the Personal Belief in a Just World Scale's validity.
- DALBERT, C. (1998): Belief in a Just World, Well-Being, and Coping with an Unjust Fate, u: L. MONTADA & M.J. LERNER (ur): *Responses to Victimitizations and Belief in a Just World*, New York, Plenum Press, 87-106.
- DALBERT, C. & KATONA-SALLAY, H. (1996): The Belief in a just world construct in Hungary, *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 27(3), 293-314.
- DALBERT, C., LIPKUS, I.M., KATONA-SALLAY, H. & GOCH, I. (u tisku): A just and an unjust world: Structure and validity of different world beliefs.
- DZUKA, J. & DALBERT, C. (u tisku): Objective, situational and personal predictors of the subjective well-being of Slovak unemployed adolescents: About the beliefs in a just world's impact.
- EPSTEIN, S. (1990): Cognitive-Experiential Self-Theory, u: L.A. PERVIN (ur): *Handbook of Personality, Theory and Research*, 165-192, New York, Guilford Press.
- FURNHAM, A. (1998): Measuring the Beliefs in a Just World, u: L. MONTADA & M.J. LERNER (ur): *Responses to Victimitizations and Belief in a Just World*, 141-162, New York, Plenum Press.

- FURNHAM, A. & PROCTER, E. (1989): Belief in a just world: Review and critique of the individual difference literature, *British Journal of Social Psychology*, 28, 365-384.
- GEYER, S. (1997): Some conceptual considerations on the Sense of Coherence, *Social Science and Medicine*, 44(12), 1771-1779.
- HAFER, C.L. & OLSON, J.M. (1998): Individual Differences in the Belief in a Just World and Responses to Personal Misfortune, u: L. MONTADA & M.J. LERNER (ur): *Responses to Victimizations and Belief in a Just World*, 65-86, New York, Plenum Press.
- LACKOVIĆ-GRGIN, K., GRGIN, T., SORIĆ, I. i PENEZIĆ, Z. (1998): Osobna kontrola razvoja: Neki korelati i dobne razlike, *Psihologijske teme*, 6-7, 67-78.
- LERNER, M.J. & MONTADA, L. (1998): An Overview: Advances in Belief in a Just World Theory and Methods, u: L. MONTADA & M.J. LERNER (ur): *Responses to Victimizations and Belief in a Just World*, 1-8, New York, Plenum Press.
- LIPKUS, I.M. (1991): The construction and preliminary validation of a global belief in a just world scale and the exploratory analysis of the Multidimensional Belief in a Just World Scale, *Personality and Individual Differences*, 12(11), 1171-1178.
- LIPKUS, I.M, DALBERT, C. & SIEGLER, I.C. (1996): The importance of distinguishing the belief in a just world for self versus for others: Implications for psychological well-being, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(7), 666-677.
- MONTADA, L. (1998): Belief in a Just World: A Hybrid of Justice Motive and Self-Interest? u: L. MONTADA & M.J. LERNER (ur): *Responses to Victimizations and Belief in a Just World*, 217-241, New York, Plenum Press.
- PENEZIĆ, Z. (1999): Zadovoljstvo životom: Relacije sa životnom dobi i nekim osobnim značajkama, *Magistarski rad*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- RUBIN, Z. & PEPLAU, L.A. (1975): Who beliefs in a just world? *Journal of Social Issues*, 31(3), 65-89.
- SCHMITT, M.J. (1998): Methodological Strategies in Research to Validate Measures of Belief in a Just World, u: L. MONTADA & M.J. LERNER (ur): *Responses to Victimizations and Belief in a Just World*, (187-216), New York, Plenum Press.

- SMITH, T.L. & MEYERS, L.S. (1997): The Sense of Coherence: Its Relationship to Personality, Stress and Health Measures, *Journal of Social Behavior and Personality*, 12(2), 513-526.
- STRÜMPFER, D.J.W., GOUWS, J.F. & VIVIERS, M.R. (1998): Antonovsky's Sense of Coherence Scale Related to Negative and Positive Affectivity, *European Journal of Personality*, 12, 457-480.
- TAYLOR, S. & BROWN, J. (1999): Illusion and Well-Being: A Social Psychological Perspective on Mental Health, u: R.F. BAUMEISTER (ur): *The Self in Social Psychology*, 43-66, Psychology Press.
- TOMAKA, J. & BLASCOVICH, J. (1994): Effects of justice beliefs on cognitive appraisals of and subjective, physiological and behavioral responses to potential stress, *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 732-740.

Vera Čubela, Lozena Ivanov: BELIEFS IN A (UN)JUST WORLD
AND THE CENTRALITY OF JUSTICE
Their Relations to a Sense of Coherence
and Generalized Future Expectancies

S u m m a r y

The aim of this study was to examine the construct validity and utility of the separate measures of the belief in a just world (BJW), the belief in an unjust world (BUW) and the centrality of justice in predicting a sense of coherence, optimism and pessimism. The choice of these particular criteria was based on the assumption that the justice related beliefs are adaptive in the degree to which they provide to an individual a sense of security, personal control, expectancy of positive future outcomes, and thus contribute to the perception of one's world as an ordered, predictable, meaningful and benevolent place.

The study was performed on a group of 70 students at the Faculty of Science and Arts in Zadar. The mentioned constructs were assessed using the *General BJW scale* (Dalbert et al., 1987), the *Personal BJW scale* (Dalbert, 1993), the *Centrality of Justice scale* (Dalbert et al., 1987), the *Sense of Coherence scale* (Antonovsky, 1987), and adapted versions of Chang's *scales of optimism and pessimism* (Lacković-Grgin et al., 1998). The BUW was assessed using a ten-item scale that was construed for the purpose of this study. All instruments showed satisfactory high internal consistency (alpha coefficients were .74 or higher).

In line with the previous research findings, the results of this study showed that, compared to the general BJW, the BJW in personal

domain is more pronounced and more closely associated with a sense of coherence, optimism and pessimism. As expected, BUW was negatively related to both BJWs (especially to the general BJW), and after controlling for BJWs remains significantly (and positively) related only to pessimism. BUW's bivariate relationship with optimism was not significant, and the negative correlation with the sense of coherence was reduced to nonsignificance after partialling the BJW. Centrality of justice was unrelated to BJW and BUW to a sense of coherence, optimism and pessimism. These results are discussed with the reference to some recent theorising about the nature and dimensionality of the BJW construct.

KEY WORDS: belief in a just world, centrality of justice, sense of coherence, optimism, pessimism